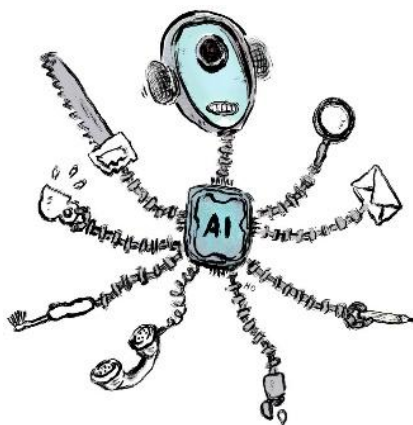

AI OCH DE ALLMÄNNA BIBLIOTEKEN I FINLAND

Enkätrapport 2026

En nationell enkät om AI-kunnande, användning, möjligheter och farhågor.

RIKSOMFATTANDE
UTVECKLINGSUPPDRAG

24 JUNI 2026
HELSINGFORS STADS BIBLIOTEK
AI - PROJEKTET (VAKE)

Innehåll

1. Sammanfattning	2
2. Inledning	3
3. Enkätmaterialiet och respondenterna.....	4
3.1 De svarandes fördelning mellan AKE-områdena	4
3.2 Bibliotekens läge och kommunstorlek	4
3.3 Erfarenhet av biblioteksbranschen.....	5
3.4 Arbetsuppgifter	5
4. AI-kompetens	7
4.1 De flesta känner till AI	7
4.2 Det egna AI-kunnandet	7
4.3 Fortbildning om AI	8
5. Användning av AI i arbetet.....	9
5.1 Hur utbredd är AI-användningen?.....	9
5.2 De mest använda AI-verktygen	9
5.3 Hur AI används i biblioteksarbetet	10
5.4 Informationssökning och sammanfattning av information	11
6. Organisationens roll och riktlinje	12
6.1 Attityder till AI i den egna organisationen	12
6.2 Riktlinjer och anvisningar	12
6.3 Möjlighet att använda AI	13
6.4 Begränsningar i användningen av AI-verktyg	14
7. Där AI är till störst nytta	14
7.1 Stöd i det dagliga arbetet	14
7.2 AI:s nytta i vardagen	15
7.3 Tre synsätt på AI:s nytta	16
8. Risker och utmaningar	16
8.1 De största riskerna	16
8.2 Teman som återkommer i de öppna svaren	17
8.3 Kritiska synpunkter på AI.....	17
9. Fortbildningsbehov och önskemål.....	18
9.1 Riktlinjer för AI-användning	18
9.2 Önskemål som lyfts fram i de öppna svaren	19
9.3 De lämpligaste fortbildningsformerna	19
10. Behov av stöd	20
11. Övriga synpunkter, önskemål och oro	21
12. Slutsatser.....	23
13. Metodologiska överväganden.....	25

1. Sammanfattning

Artificiell intelligens (AI) har på kort tid blivit en del av bibliotekens vardag, men dess roll varierar fortfarande mellan olika bibliotek och yrkesroller. För en del biblioteksanställda är AI redan ett naturligt arbetsredskap, medan den för andra fortfarande är ny eller används endast sporadiskt. I takt med att AI blir allt vanligare flyttas fokus från själva tekniken till hur den kan användas på ett ansvarsfullt, säkert och ändamålsenligt sätt i bibliotekens verksamhet. AI är inte längre enbart ett verktyg för personalen, utan också ett ämne som återkommer i kundbetjäningen, den digitala handledningen och arbetet med informationskunnighet.

Rapporten bygger på svar från 575 biblioteksanställda från hela Finland. De svarande arbetar vid bibliotek av olika storlek och typ, från små enpersonsbibliotek till stora stadsbibliotek, och kommer från alla områden med regionalt utvecklingsuppdrag (AKE). Tillsammans ger svaren en bred bild av hur AI används i olika arbetsmiljöer och yrkesroller.

Syftet med rapporten är inte att ta ställning för eller emot AI, utan att beskriva vilken roll tekniken har i de finländska biblioteken i dag och hur biblioteksanställda upplever utvecklingen. Resultaten visar att bibliotekssektorn befinner sig i ett skede av förändring. AI är inte längre en nyhet, men användningen har ännu inte blivit en etablerad del av arbetet överallt. Intresset är stort, samtidigt som skillnaderna i kompetens, arbetssätt och organisatoriskt stöd fortfarande är betydande.

Ett tema återkommer genom hela materialet. AI bedöms utifrån de värderingar som länge har präglat biblioteksarbetet. Frågor om tillförlitlighet, yrkesetik, dataskydd, upphovsrätt och miljömässig hållbarhet formar hur de svarande förhåller sig till tekniken. Diskussionen handlar därför sällan om huruvida AI bör användas, utan snarare om när den skapar ett verkligt mervärde och var mänsklig sakkunskap fortfarande är oersättlig. ChatGPT och Microsoft Copilot är de mest använda AI-verktygen, och AI-stödd översättning har blivit ett viktigt arbetsredskap, särskilt i två- och flerspråkiga bibliotek.

I det praktiska arbetet används AI främst som stöd för skrivande, textbearbetning, idéutveckling, översättning och produktion av olika slags material. De svarande beskriver AI som en assistent snarare än en ersättare för det professionella kunnandet. Samtidigt blir AI en allt viktigare del av kundarbetet, då biblioteksanställda i allt högre grad förväntas hjälpa kunder att förstå både möjligheterna och begränsningarna med AI-genererad information. AI-kunnighet framträder därmed som en naturlig förlängning av bibliotekens långvariga arbete med informations- och mediekunnighet.

Enkäten lyfter också fram flera utmaningar och orosmoment. Frågor om informationens tillförlitlighet, dataskydd, etik och upphovsrätt återkommer ofta, medan miljöaspekter framträder som ett särskilt tydligt tema. Svaren visar samtidigt att biblioteksanställda förhåller sig till AI på olika sätt. Vissa prövar aktivt nya användningsområden, andra går mer försiktigt fram, och några väljer att avstå från generativ AI av etiska eller praktiska skäl. Trots dessa skillnader efterfrågar många tydligare anvisningar, praktiska exempel, gemensamma riktlinjer och fler möjligheter att lära av kollegor.

Sammantaget visar resultaten att AI betydelse för biblioteken inte främst avgörs av den tekniska utvecklingen, utan av hur tekniken integreras i det dagliga arbetet. För att AI ska bli ett hållbart och värdefullt komplement till biblioteksanställdas yrkeskunnande behövs gemensamma arbetssätt,

tydliga riktlinjer och kontinuerligt stöd. På så sätt kan AI frigöra tid för de arbetsuppgifter där mänsklig kunskap, professionellt omdöme och mötet med människor fortsatt är bibliotekens viktigaste styrkor.

2. Inledning

Under de senaste åren har AI blivit en av de snabbast växande teknikerna i arbetslivet. Den generativa AI snabba utveckling har öppnat nya möjligheter för informationssökning, skrivande, idéarbete, översättning och många andra kunskapsintensiva uppgifter. Samtidigt har den väckt viktiga frågor om hur AI kan användas på ett ansvarsfullt sätt, var dess gränser går och vilket nytt kunnande som behövs.

Frågorna är särskilt aktuella för biblioteken. Biblioteken har en central roll i att erbjuda tillförlitlig information, främja läsning, stödja lärande och stärka informations-, medie- och AI-kunnigheten. AI påverkar alla dessa uppdrag. Den kan effektivisera många vardagliga arbetsuppgifter, men skapar också nya utmaningar när kunder allt oftare behöver stöd både i att använda AI och i att bedöma AI-genererad information. Biblioteksanställda hjälper därför inte längre enbart kunder att hitta information, utan också att värdera om AI-genererade svar är korrekta, tillförlitliga och användbara.

Teknikskiften är samtidigt inget nytt för biblioteken. Internet, de digitala tjänsterna, e-materialen och de mer öppna biblioteken har alla förändrat biblioteksarbetet och krävt nya arbetssätt och ny kompetens. AI är det senaste steget i denna utveckling, men har också väckt ovanligt omfattande diskussioner om informationens tillförlitlighet, upphovsrätt, dataskydd, miljömässig hållbarhet och hur yrkesrollen förändras.

Att integrera AI i bibliotekens verksamhet handlar om betydligt mer än att införa ny teknik. Det kräver gemensamma riktlinjer, kompetensutveckling, möjligheter till lärande och tydliga anvisningar för en ansvarsfull användning. Därför är det viktigt att förstå hur biblioteksanställda själva upplever förändringen. Deras erfarenheter ger värdefulla insikter om både AI möjligheter och vilket stöd som fortfarande behövs.

Den här rapporten ger en översikt över hur AI används på de allmänna biblioteken i Finland i dag. Den bygger på svar från 575 biblioteksanställda från alla nio områden med regionalt utvecklingsuppdrag (AKE). AKE-biblioteken har i uppdrag att stödja utvecklingen av de allmänna bibliotekens tjänster genom fortbildning, kompetensutveckling och regionalt samarbete. De svarande arbetar vid bibliotek av olika storlek och typ, från små enpersonsbibliotek till stora stadsbibliotek, och representerar många olika yrkesroller.

Rapporten tar inte ställning till om AI bör användas eller inte. Syftet är i stället att beskriva hur AI används i dag, hur biblioteksanställda ser på dess möjligheter och utmaningar samt vilket stöd de efterfrågar. Enkäten kartlade den nuvarande användningen av AI, upplevda möjligheter och risker, behov av fortbildning samt organisatoriska faktorer som påverkar hur AI tas i bruk i det dagliga biblioteksarbetet.

Rapporten kombinerar kvantitativa enkätresultat med en kvalitativ analys av de öppna svaren. Enkätsvaren ger en övergripande bild av utvecklingen, medan de öppna svaren ger en fördjupad förståelse för hur AI används i praktiken och hur biblioteksanställda upplever förändringen. Tillsammans ger de en bred bild av AI roll i de finländska biblioteken i dag och av de frågor som sannolikt kommer att präglade utvecklingen under de kommande åren.

3. Enkätmaterialiet och respondenterna

Sammanlagt 575 biblioteksanställda från hela Finland besvarade enkäten. De svarande kom från alla nio områden med regionalt utvecklingsuppdrag (AKE) och arbetade vid bibliotek av olika storlek och typ, från små enpersonsbibliotek där en enda anställd kan svara för allt från kundbetjäning och samlingar till kommunikation, till stora stadsbibliotek med mer specialiserade arbetsuppgifter. Denna bredd är betydelsefull eftersom AI användning och upplevda nytta varierar beroende på bibliotekens storlek, resurser och verksamhetsförutsättningar.

3.1 De svarandes fördelning mellan AKE-områdena

Som tabellen nedan visar inkom svar från alla nio AKE-områden. Svartsfördelningen motsvarar i stora drag bibliotekspersonalens regionala fördelning i Finland, vilket ger ett representativt underlag för att beskriva AI-användningen i de allmänna biblioteken.

AKE-område	Antal svar (n)	Andel (%)
Borgå	121	21,0 %
Åbo	109	19,0 %
Lahtis	94	16,4 %
Vasa	87	15,1 %
Tammerfors	72	12,5 %
Rovaniemi	34	5,9 %
Uleåborg	27	4,7 %
Kuopio	17	3,0 %
Joensuu	14	2,4 %
Totalt	575	100 %

3.2 Bibliotekens läge och kommunstorlek

Nästan hälften av de svarande arbetar i kommuner med fler än 50 000 invånare, medan övriga arbetar i små och medelstora kommuner. Fördelningen ger en bred bild av hur AI används i bibliotek med olika verksamhetsförutsättningar.

Kommunstorlek	Antal svar (n)	Andel (%)
Under 5 000 invånare	51	8,9 %
5 000–10 000 invånare	76	13,2 %
10 000–50 000 invånare	175	30,4 %
Över 50 000 invånare	273	47,5 %

Mer än en femtedel av de svarande arbetar i kommuner med färre än 10 000 invånare. På mindre bibliotek ansvarar en och samma person ofta för många olika arbetsuppgifter, såsom kundbetjäning, beståndarbete, kommunikation, evenemang och digital handledning. Det innebär att AI används under andra förutsättningar än på större bibliotek, där arbetsuppgifterna är mer specialiserade och stödet inom organisationen ofta är mer utvecklat.

Mindre bibliotek har inte alltid samma möjligheter till fortbildning, handledning och kollegialt lärande som större verksamheter. Därför blir införandet av nya AI-verktyg oftare beroende av den enskilda medarbetarens intresse och initiativ. Samtidigt kan osäkerheten vara större kring vilka AI-verktyg som får användas och hur de kan användas på ett tryggt och ansvarsfullt sätt.

3.3 Erfarenhet av biblioteksbranschen

De svarande befann sig i olika skeden av yrkeslivet, från nyanställda till personer med lång erfarenhet av biblioteksarbete. Drygt hälften hade arbetat på bibliotek i mer än tio år och ungefär en tredjedel i över tjugo år. Resultaten visar att AI berör biblioteksanställda oberoende av yrkeserfarenhet och att behovet av lärande, diskussion och kompetensutveckling finns i alla skeden av yrkeslivet.

Erfarenhet inom biblioteksbranschen	Antal svar (n)	Andel (%)
Under 5 år	121	21,0 %
5–10 år	120	20,9 %
11–20 år	159	27,7 %
Över 20 år	175	30,4 %

3.4 Arbetsuppgifter

De svarande kunde välja alla arbetsuppgifter som ingår i deras arbete, vilket innebär att samma person kan förekomma i flera kategorier. Det speglar biblioteksarbetets mångsidighet. Yrkesrollerna omfattar ofta flera ansvarsområden och kombinerar kundbetjäning med exempelvis beståndarbete, kommunikation, evenemang, digital handledning, utvecklingsarbete eller chefsuppgifter.

De vanligaste arbetsuppgifterna hör till de allmänna bibliotekens kärnverksamhet, såsom kundbetjäning, handledning, hyllarbete och arbete med samlingarna. Många arbetar dessutom med kommunikation, innehållsproduktion, evenemang och att stärka kundernas digitala färdigheter.

Den stora variationen i arbetsuppgifter bidrar till att biblioteksanställda använder AI på olika sätt. Hur användbar tekniken upplevs beror i hög grad på det egna arbetets innehåll. Medan AI kan vara ett värdefullt stöd i kommunikation, textarbete och evenemangsplanering, är användningsområdena ofta annorlunda för den som främst arbetar med kundbetjäning eller beståndsarbete. Den upplevda nyttan av AI hänger därför nära samman med de arbetsuppgifter som ingår i det dagliga arbetet.

Arbetsuppgift	Antal svar (n)	Andel (%)
Kundservice	512	89,0 %
Handledning av kunder	484	84,2 %
Att sätta böcker i hyllorna och logistikuppgifter	450	78,3 %
Samlingsarbete (t.ex. gallring och magasinering)	414	72,0 %
Informationstjänster	413	71,8 %
Evenemangsproduktion	294	51,1 %
Digital handledning	294	51,1 %
Samarbete med intressenter	277	48,2 %
Kommunikation och marknadsföring	273	47,5 %
Utvecklingsuppgifter	234	40,7 %
Urval och anskaffning av material	233	40,5 %
Samarbete med skolor och daghem	219	38,1 %
Barnbiblioteksarbete	206	35,8 %
Bokprat	192	33,4 %
Ungdomsbiblioteksarbete	186	32,3 %
Bibliotekens tjänster för specialgrupper	117	20,3 %
Administration, ledarskap och chefsarbete	114	19,8 %
Innehållsbeskrivning och katalogisering	112	19,5 %
Annat	61	10,6 %

I de öppna svaren nämndes också arbetsuppgifter som inte ingick i de färdiga svarsalternativen. Exempel är bokbussverksamhet, IT-stöd och bibliotekssystem, Boken kommer-service, skötsel av hembygdssamlingar, läsfrämjande arbete, fjärrlån och språkcaféer för flerspråkiga kunder.

Svaren visar hur mångsidigt biblioteksarbetet är och hur varierande arbetsuppgifterna kan vara. De visar också att AI används på olika sätt beroende på yrkesroll och arbetsuppgifter. Vilken nytta tekniken upplevs ge hänger i hög grad samman med de konkreta behov som finns i det dagliga arbetet.

4. AI-kompetens

AI är redan ett välkänt ämne för de flesta svarande. Nästan nio av tio uppgav att de känner till AI åtminstone i någon mån, vilket tyder på att tekniken har blivit en naturlig del av diskussionen inom bibliotekssektorn. AI ses inte längre enbart som en ny teknik, utan som något som i allt högre grad präglar det dagliga arbetet, fortbildningen och den offentliga debatten.

Att känna till AI är dock inte detsamma som att ha praktisk erfarenhet av att använda den. De flesta svarande har en grundläggande förståelse för tekniken, men de praktiska färdigheterna och erfarenheterna varierar betydligt. Vissa använder AI regelbundet i arbetet och har integrerat den i flera arbetsuppgifter, medan andra bara har provat den vid enstaka tillfällen eller främst kommit i kontakt med den genom utbildningar och diskussioner.

4.1 De flesta känner till AI

Mer än hälften av de svarande bedömde sina kunskaper om AI som måttliga. Det visar att AI har blivit ett välkänt inslag i biblioteksbranschen, även om många fortfarande beskriver sina praktiska färdigheter som grundläggande. Resultaten visar också att AI berör hela yrkeskåren. Intresset för tekniken och behovet av kompetensutveckling återfinns hos biblioteksanställda i alla skeden av yrkeslivet.

Hur bekant är AI för dig i nuläget?	Antal svar (n)	Andel (%)
Inte alls	16	2,8 %
Lite	308	53,6 %
Rätt bra	203	35,3 %
Mycket	48	8,3 %

4.2 Det egna AI-kunnandet

När de svarande bedömde sitt eget AI-kunnande framträdde en liknande bild. De flesta ansåg sig ha grundläggande kunskaper och viss praktisk erfarenhet av AI, medan endast en liten andel beskrev sig som säkra eller mycket erfarna användare. Samtidigt var det få som uppgav att de helt saknade erfarenhet av AI. Resultaten visar att biblioteksbranschen befinner sig i ett övergångsskede. AI är välkänt och de flesta har redan viss erfarenhet av tekniken, men den rutinmässiga användningen i det dagliga arbetet är fortfarande under utveckling.

Kunskapsnivå	Antal svar (n)	Andel (%)
Har ingen kompetens ännu	32	5,6 %
Grundläggande förståelse (jag vet vad det är)	216	37,5 %
Jag kan använda vissa verktyg	292	50,8 %
Jag använder mycket AI i mitt arbete	35	6,1 %

Ett av de tydligaste resultaten är att de flesta känner till AI, men att tekniken ännu inte har blivit en etablerad del av det dagliga arbetet. Endast en liten andel uppgav att de helt saknar erfarenhet av AI. Omkring hälften har prövat ett eller flera AI-verktyg, men för många är användningen fortfarande sporadisk snarare än en naturlig del av arbetsvardagen. Endast omkring sex procent beskrev sig som säkra och regelbundna användare som använder AI i många olika arbetsuppgifter.

Den största utvecklingspotentialen finns bland dem som redan har grundläggande kunskaper och viss praktisk erfarenhet, men som ännu inte använder AI regelbundet i sitt arbete. För den här gruppen är behovet framför allt praktiskt stöd, konkreta exempel och möjligheter att pröva AI i det egna arbetet. Ett sådant stöd kan bidra till att AI successivt blir en naturlig del av bibliotekens arbetsvardag.

4.3 Fortbildning om AI

Tillgången till fortbildning om AI varierade stort bland de svarande. Mer än en tredjedel hade inte deltagit i någon AI-relaterad fortbildning, medan drygt 40 procent hade fått utbildning genom AKE-biblioteken, den egna organisationen eller någon extern aktör. Resultaten visar att möjligheterna att utveckla AI-kompetensen fortfarande varierar avsevärt mellan olika delar av bibliotekssektorn..

Fortbildning om AI	Antal svar (n)	Andel (%)
Ingen fortbildning	204	35,5 %
Fortbildning genom AKE-biblioteken, den egna organisationen eller en extern aktör	246	42,8 %
Självlärd	125	21,7 %

Resultaten visar också att många har utvecklat sitt AI-kunnande på egen hand. Bland dem finns många aktiva användare vars kunskaper i stor utsträckning bygger på eget intresse, eget lärande och en vilja att pröva nya verktyg.

Samtidigt uppgav ungefär en tredjedel av de svarande att de inte hade deltagit i någon AI-relaterad fortbildning. Resultaten tyder på att möjligheterna att utveckla AI-kompetensen varierar mellan olika arbetsplatser. De visar också att organisationens stöd, fortbildning och möjligheter att pröva AI i det egna arbetet kan spela en viktig roll för hur tekniken tas i bruk.

Enkäten visar dessutom ett tydligt samband mellan självskattat AI-kunnande och användningen av AI. De som bedömde sitt kunnande som högre använde också AI oftare i sitt arbete. Det tyder på att ökad erfarenhet bidrar till en större trygghet i användningen.

Däremot framträder inget tydligt samband mellan AI-användning och varken kommunstorlek eller yrkeserfarenhet. Biblioteksanställda i både små och stora kommuner, liksom personer i olika skeden av yrkeslivet, uppgav att de använder AI. Resultaten tyder därför på att arbetsplatsens förutsättningar och möjligheter att utveckla AI-kompetensen kan ha större betydelse än organisationens storlek eller längden på yrkeserfarenheten.

5. Användning av AI i arbetet

5.1 Hur utbredd är AI-användningen?

AI håller successivt på att bli en del av bibliotekens vardag, men för många är användningen fortfarande sporadisk. Nästan en tredjedel av de svarande uppgav att de aldrig hade använt AI i sitt arbete, medan omkring två tredjedelar hade gjort det åtminstone någon gång. Resultaten visar att kännedomen om AI är stor och att många biblioteksanställda är intresserade av att utforska teknikens möjligheter, även om den regelbundna användningen fortfarande är begränsad.

För många tycks steget från de första försöken till regelbunden användning hänga samman med möjligheterna att pröva AI i det egna arbetet. Praktiskt stöd, konkreta exempel och utrymme att utveckla nya arbetssätt kan göra det lättare att integrera AI i den dagliga verksamheten.

Användningsnivå	Antal svar (n)	Andel (%)
Har inte använt	183	31,8 %
Har provat	175	30,5 %
Använder ibland	156	27,1 %
Använder regelbundet	61	10,6 %

Den tydligaste skillnaden gäller hur ofta AI används. Många har provat AI eller använder den ibland, men endast drygt en av tio använder den regelbundet i arbetet. Verktyg som ChatGPT och Microsoft Copilot är välkända bland biblioteksanställda, men användningen har ännu inte blivit en etablerad del av det dagliga arbetet.

Enkätsvaren visar att många fortfarande känner en viss osäkerhet inför AI. Frågor om tillförlitlighet, tydliga riktlinjer och organisationens stöd återkommer i de öppna svaren. Resultaten tyder på att steget från att pröva AI till att använda den regelbundet ofta är gradvis. Praktisk erfarenhet, möjligheter att pröva AI i det egna arbetet och kontinuerligt stöd kan bidra till att tekniken blir en naturlig del av arbetsvardagen.

5.2 De mest använda AI-verktygen

I de öppna svaren nämndes ett stort antal olika AI-verktyg, men två stack tydligt ut. Microsoft Copilot och ChatGPT är de verktyg som flest biblioteksanställda har erfarenhet av och som i hög grad formar deras bild av AI i arbetet.

De vanligaste AI-verktygen

- Microsoft Copilot var det klart vanligaste AI-verktyget i arbetet. I många kommuner är det den enda AI-tjänst som är godkänd för användning inom organisationen.
- ChatGPT beskrevs ofta som ett verktyg som de svarande använder eller utforskar på eget initiativ. I många organisationer är användningen i arbetet begränsad eller saknar tydliga riktlinjer.

- AI-stödda översättningsverktyg, särskilt DeepL, Google Översätt och Google Lens, lyftes fram som viktiga hjälpmedel, framför allt i flerspråkig kundservice.
- Canvas AI-funktioner användes för att skapa bilder, presentationer och kommunikationsmaterial.
- Google Gemini och Perplexity nämndes också av många, där Perplexity framför allt användes för informationssökning.
- Några svarande lyfte dessutom fram mer specialiserade verktyg, såsom NotebookLM, Finto AI och Annif, som används bland annat som stöd för innehållsbeskrivning.
- DeepSeek nämndes endast av ett fåtal svarande, och flera påpekade att verktyget inte är tillåtet i deras organisation.

Resultaten visar att valet av AI-verktyg i hög grad påverkas av organisationens riktlinjer och av vilka tjänster som finns tillgängliga. Microsoft Copilots starka ställning hänger sannolikt samman med att verktyget ingår i Microsoft 365 och därför är det AI-verktyg som många biblioteksanställda har tillgång till i arbetet. ChatGPT används däremot oftare på eget initiativ och utanför den ordinarie arbetsmiljön.

AI-stödda översättningsverktyg har fått en särskilt viktig roll i bibliotekens vardag. I takt med att biblioteken möter kunder med många olika språkbakgrunder har verktyg som DeepL och Google Översätt blivit ett praktiskt stöd i kundservicen. Samtidigt betonade de svarande att översättningarna alltid behöver granskas, eftersom AI inte kan bedöma sammanhang, nyanser eller terminologi på samma sätt som en människa.

5.3 Hur AI används i biblioteksarbetet

I de fall AI används fungerar den främst som ett praktiskt stöd i arbetet och inte som en ersättare för biblioteksanställdas yrkeskunna. De svarande använder i första hand AI för översättning samt för att skriva, bearbeta och utveckla texter. Överlag beskrivs AI som ett verktyg som gör det dagliga arbetet smidigare, medan ansvaret för bedömningar och slutliga beslut fortfarande ligger hos de biblioteksanställda.

Användningsområde	Antal svar (n)	Andel (%)
Översättning	329	57,2 %
Idéarbete och textbearbetning	306	53,2 %
Innehållsproduktion och design	214	37,2 %
Informationssökning och sammanfattning	207	36,0 %
Kommunikation och marknadsföring	164	28,5 %
Använder inte AI i mitt arbete just nu	114	19,8 %
Stöd i kundbetjäningen	110	19,1 %
Övrigt	64	11,1 %

AI upplevs framför allt som ett praktiskt stöd i arbetet. De vanligaste fördelarna är ökad effektivitet, tidsbesparingar och stöd i rutinuppgifter. AI används bland annat för att skriva och bearbeta texter, strukturera information och utveckla idéer, vilket gör det dagliga arbetet smidigare.

Samtidigt beskrivs AI som ett stöd i arbetet, inte som en ersättare för yrkeskunnandet. Ansvar för att bedöma information, fatta beslut och säkerställa kvaliteten ligger fortfarande hos de biblioteksanställda. AI ses därför främst som ett verktyg som kompletterar den mänskliga sakkunskapen.

Många bedömer att AI kommer att få en större roll i biblioteksarbetet under de kommande åren, men få ser den som ett hot mot yrkesrollen. I stället lyfts betydelsen av sådana färdigheter fram som AI inte kan ersätta, såsom kritisk informationsbedömning, professionellt omdöme och mötet med kunderna.

Resultaten visar att AI framför allt värdesätts för sin förmåga att avlasta rutinuppgifter och frigöra tid för arbetsuppgifter som kräver mänsklig sakkunskap. Samtidigt förutsätter nyttan tillräcklig kompetens, tydliga riktlinjer och en medvetenhet om både teknikens möjligheter och begränsningar.

5.4 Informationssökning och sammanfattning av information

När det gäller informationssökning är inställningen till AI mer försiktig än när det gäller att skriva och skapa innehåll. Det speglar bibliotekens grunduppdrag, där källkritik och bedömning av informationens tillförlitlighet är en central del av det professionella ansvaret. AI används gärna för att sammanfatta, strukturera och bearbeta information, men betydligt mer sällan som ersättning för informationssökning.

I det dagliga arbetet används AI framför allt för att hantera stora textmängder. Den hjälper till att sammanfatta rapporter, mötesprotokoll, enkätsvar och strategidokument, vilket gör omfattande material mer överskådligt och lättare att analysera. AI används också för att identifiera böcker och författare, ta fram tematiska läslistor och ge snabb bakgrundsinformation i kundservice. Även korrekturläsning, språkgranskning och stöd vid arbete i Excel nämns som vanliga användningsområden.

Ett återkommande tema i de öppna svaren är att AI-genererat innehåll alltid behöver granskas. Resultaten används sällan utan kontroll, utan jämförs med andra källor och bedöms innan de används. Några beskriver också mer avancerade tillämpningar, såsom Copilot-agenter för metadataarbete och NotebookLM för analys och sammanfattning av dokument. Även om sådana användningssätt fortfarande är ovanliga visar de att AI börjar få en bredare roll i biblioteksarbetet.

Den största försiktigheten gäller fortfarande AI som källa till information. Många upplever att AI-genererade svar kan innehålla fel eller sakna tillräckligt tillförlitliga källor, vilket gör att de ofta kräver mer efterkontroll än en traditionell informationssökning. Resultaten visar därför att AI främst används för att stödja informationshantering och andra rutinuppgifter, medan ansvaret för att bedöma informationens kvalitet och tillförlitlighet fortfarande ligger hos de biblioteksanställda.

6. Organisationens roll och riktlinje

Det här kapitlet behandlar de organisatoriska faktorer som påverkar användningen av AI i biblioteksarbetet. Hur AI tas i bruk beror inte bara på de anställdas kunskande, erfarenheter och inställning, utan också på organisationens riktlinjer, arbetssätt och stöd.

Resultaten visar att organisationens förutsättningar har stor betydelse för om AI blir en naturlig del av det dagliga arbetet. Tydliga riktlinjer, tillgång till godkända AI-verktyg, fortbildning och praktiskt stöd bidrar till att personalen kan använda AI på ett tryggt och ansvarsfullt sätt. Lika viktigt är att det finns utrymme att pröva nya arbetssätt i en miljö där lärande, erfarenhetsutbyte och ansvarsfull användning uppmuntras.

6.1 Attityder till AI i den egna organisationen

De flesta beskrev den egna organisationens inställning till AI som positiv eller ganska positiv. Samtidigt var en betydande andel osäker på vilka riktlinjer som gäller eller hur organisationen förhåller sig till AI. Resultaten tyder på att även organisationer med en i grunden positiv inställning inte alltid har kommunicerat sina riktlinjer och förväntningar tillräckligt tydligt.

Inställning	Antal svar (n)	Andel (%)
Mycket positiv	54	9,4 %
Ganska positiv	206	35,8 %
Neutral	148	25,7 %
Försiktig	62	10,8 %
Negativ	12	2,1 %
Kan inte säga	93	16,2 %

Endast omkring två procent beskrev den egna organisationens inställning till AI som klart negativ. Mer anmärkningsvärd är att ungefär en sjättedel inte visste hur organisationen förhåller sig till AI eller vilka riktlinjer som gäller.

Den osäkerheten kan påverka användningen i praktiken. När det är oklart vad organisationen förväntar sig väljer en del att avstå från att använda AI, även om det inte finns något uttryckligt förbud. Tydliga riktlinjer är därför en viktig förutsättning för att AI ska kunna användas på ett tryggt och ansvarsfullt sätt.

6.2 Riktlinjer och anvisningar

Tillgången till riktlinjer för AI varierar stort mellan organisationerna. Den största gruppen visste inte om den egna organisationen har några riktlinjer för AI-användning. Drygt en fjärdedel uppgav att sådana redan finns, medan nästan lika många svarade att riktlinjer saknas eller fortfarande håller på att tas fram.

Resultaten visar att många biblioteksanställda arbetar i organisationer där riktlinjerna kring AI ännu inte är tillräckligt tydliga eller väl förankrade. Det kan skapa osäkerhet kring hur och när AI får användas i det dagliga arbetet.

Anvisningarnas läge	Antal svar (n)	Andel (%)
Ja, det finns tydliga anvisningar	156	27,2 %
Anvisningar är under arbete	102	17,8 %
Det finns inga anvisningar	96	16,8 %
Kan inte säga	219	38,2 %

Resultaten visar att riktlinjerna för AI fortfarande är otydliga på många arbetsplatser. Det vanligaste svaret var "kan inte säga", vilket tyder på att utmaningen ofta handlar om kommunikation snarare än om att riktlinjer helt saknas. I vissa organisationer finns de sannolikt redan på plats, men de har ännu inte nått ut till personalen eller blivit en naturlig del av verksamheten.

När tydliga riktlinjer saknas hamnar ansvaret i större utsträckning hos den enskilda medarbetaren. Då behöver var och en själv bedöma vilka AI-verktyg som kan användas, vilken information som kan delas och hur AI-genererat innehåll bör användas i arbetet. Resultaten visar att tydliga riktlinjer är en viktig förutsättning för en trygg, ansvarsfull och enhetlig användning av AI.

6.3 Möjlighet att använda AI

Frågan om AI får användas i arbetet ger en tydlig bild av hur långt organisationerna har kommit i sitt AI-arbete. Drygt hälften av de svarande uppgav att de har tillåtelse att använda AI i arbetet. För övriga var situationen mindre tydlig. En del visste inte om AI är tillåtet, medan andra uppgav att de inte har fått något tillstånd att använda AI i arbetet.

Upplevelse av tillstånd	Antal svar (n)	Andel (%)
Ja, jag har tillstånd	325	56,5 %
Ja, men jag är inte helt säker	152	26,4 %
Jag vet inte	88	15,3 %
Jag upplever inte att AI-användning är tillåten	10	1,8 %

Resultaten belyser en viktig praktisk utmaning. Även den som är intresserad av AI och känner sig trygg i sitt kunnande kan avstå från att använda tekniken om organisationens riktlinjer är oklara. Få vill använda nya verktyg i arbetet om det råder osäkerhet kring om användningen är tillåten eller stöds av arbetsgivaren.

Tydliga riktlinjer, oavsett om de tillåter eller begränsar användningen av AI, skulle minska en stor del av den osäkerheten. Den största utmaningen uppstår när organisationens förväntningar inte kommuniceras tydligt och de anställda själva måste tolka vad som gäller.

6.4 Begränsningar i användningen av AI-verktyg

Omkring en av tio uppgav att den egna organisationen har förbjudit minst ett AI-verktyg som skulle vara till nytta i arbetet. De öppna svaren visar att riktlinjerna varierar mellan olika organisationer och att det inte alltid är tydligt vilka verktyg som får användas.

Det vanligaste är att Microsoft Copilot är godkänt, medan ChatGPT och andra generativa AI-tjänster är begränsade eller inte tillåtna. Motiveringarna handlar främst om informationssäkerhet, dataskydd och osäkerhet kring hur information behandlas och lagras i externa AI-tjänster.

Flera svarande nämnde också att DeepSeek har förbjudits, oftast av informationssäkerhetsskäl eller med hänvisning till geopolitiska risker. Även AI-funktioner i Canva har begränsats i vissa organisationer, bland annat på grund av frågor om informationssäkerhet och användningen av AI-genererade bilder i kommunikationen.

Svaren visar att begränsningarna varierar mellan organisationerna, men också att de inte alltid kommuniceras tydligt. För många är det därför oklart vilka AI-verktyg som får användas och under vilka förutsättningar, vilket skapar osäkerhet i det dagliga arbetet.

7. Där AI är till störst nytta

7.1 Stöd i det dagliga arbetet

Stöd i rutinuppgifter framträder som det område där AI bedöms ha störst potential i biblioteksarbetet. AI lyfts framför allt fram som ett sätt att effektivisera arbetet, spara tid och minska den administrativa arbetsbördan. Kommunikation är ett annat område där många ser stora möjligheter.

Det handlar främst om arbetsuppgifter som tar mycket tid men inte kräver biblioteksspecifik sakkunskap. AI uppfattas därför som ett praktiskt stöd som kan förenkla rutinerna och frigöra tid för uppgifter där biblioteksanställdas yrkeskunnande, professionella omdöme och mötet med kunderna är avgörande.

Var AI kan vara till nytta	Antal svar (n)	Andel (%)
Stöd i rutinuppgifter	260	46,3 %
Effektivare tidsanvändning	221	39,4 %
Kommunikation	214	38,1 %
Inga tydliga fördelar	175	31,2 %
Stöd för personalens kompetensutveckling	169	30,1 %
Utveckling av bibliotekets tjänster	106	18,9 %
Övrigt	37	6,6 %

Ett tydligt resultat är att nästan en tredjedel ännu inte ser någon klar roll för AI i det egna arbetet. Det verkar ändå främst handla om försiktighet och osäkerhet kring i vilka situationer AI faktiskt tillför ett mervärde, snarare än om ett motstånd mot tekniken.

Resultaten visar också att många efterfrågar konkreta exempel på hur AI kan användas i det dagliga arbetet. Allmänna diskussioner om AI möjligheter väger lättare än erfarenheter från kollegor som visar hur ett verktyg kan underlätta en viss arbetsuppgift. Kollegialt lärande och praktiskt erfarenhetsutbyte kan därför spela en viktig roll för en bredare och tryggare användning av AI på biblioteken.

7.2 AI:s nytta i vardagen

De öppna svaren ger en fördjupad bild av hur AI används i det dagliga biblioteksarbetet. Användningsområdena är många, men vissa teman återkommer oberoende av bibliotekets storlek och personalens arbetsuppgifter.

Översättning lyfts fram som ett av AI tydligaste användningsområden. I tvåspråkiga kommuner har det traditionellt tagit mycket tid att producera innehåll på båda nationalspråken, men AI-stödd översättning har gjort arbetet betydligt snabbare. Verktygen används också i kundservice, där de underlättar kommunikationen när ett gemensamt språk saknas. Eftersom översättningarna är förhållandevis enkla att granska och vid behov korrigera upplevs de som en trygg och praktisk AI-tillämpning.

Skrivande och textbearbetning är ett annat vanligt användningsområde. AI används för att ta fram utkast, utveckla idéer, strukturera texter och bearbeta längre dokument. I de flesta fall fungerar AI som ett stöd i skrivprocessen, medan användaren ansvarar för innehåll, ton och kvalitet.

Även administrativa uppgifter kan förenklas med hjälp av AI. Exempel som återkommer är sammanfattning av mötesanteckningar, framtagning av svarsmallar, hjälp med Excel-formler och stöd vid arbetsskiftsplanering. Den gemensamma nämnaren är att AI kan minska tiden för rutinuppgifter och frigöra tid för arbetsuppgifter som kräver biblioteksanställdas yrkeskunnande och mötet med kunderna.

Flera ser också möjligheter att använda AI i bibliotekets kärnverksamhet. I beståndsarbetet kan AI bland annat stödja analys av samlingar, gallring och materialanskaffning, och specialverktyg som Annif nämns som stöd för innehållsbeskrivning. Vid boktips och litteraturförmedling används AI framför allt som en källa till idéer, medan kunskapen om litteraturen och förståelsen för kundernas behov fortfarande ses som avgörande.

Ett annat återkommande tema är bibliotekens roll i att stärka kundernas medie- och AI-kunnighet. I takt med att AI blir en allt större del av vardagen ökar behovet av att hjälpa kunderna att förstå hur tekniken fungerar, känna till dess begränsningar och kritiskt bedöma AI-genererad information. Det uppfattas som en naturlig fortsättning på bibliotekens långvariga arbete med informations- och mediekunnighet.

7.3 Tre synsätt på AI:s nytta

De öppna svaren pekar på tre övergripande sätt att förhålla sig till AI nytta, även om gränserna mellan dem inte är tydliga.

Den största gruppen ser redan en tydlig nytta med AI i det dagliga arbetet. Här lyfts framför allt tidsbesparingar, effektivare kommunikation, snabbare översättning och stöd i rutinuppgifter fram. För dessa biblioteksanställda har AI blivit ett praktiskt arbetsredskap i åtminstone en del av arbetsuppgifterna.

En annan stor grupp ser AI potential men har ännu inte hittat någon självklar plats för den i det egna arbetet. Många efterfrågar konkreta exempel och praktiska erfarenheter av hur AI kan underlätta olika arbetsuppgifter. Svaren präglas framför allt av nyfikenhet och en vilja att lära sig mer.

En mindre grupp förhåller sig mer kritiskt eller avvaktande. För dem väger den upplevda nyttan inte upp oron för AI konsekvenser. Miljöpåverkan nämns ofta, liksom frågor om etik, informationssäkerhet och hur AI förhåller sig till de allmänna bibliotekens värderingar och grunduppdrag.

8. Risker och utmaningar

8.1 De största riskerna

Svaren visar en tydlig samsyn kring de största utmaningarna med AI. Alla risker som ingick i enkäten lyftes fram som betydelsefulla, men tillförlitligheten i AI-genererad information framträder tydligt som den största utmaningen.

Risker och utmaningar	Antal svar (n)	Andel (%)
Tillförlitlighet	500	88,0 %
Dataskydd och informationssäkerhet	427	75,2 %
Etiska frågor	408	71,8 %
Miljöpåverkan och energiförbrukning	396	69,7 %
Skillnader i personalens kompetens	260	45,8 %
Förändrade arbetsuppgifter	165	29,0 %
Övrigt	45	7,9 %

Nästan nio av tio lyfte fram tillförlitligheten i AI-genererad information som en central utmaning. Det är väntat i ett yrke där kritisk informationsbedömning och källkritik hör till kärnuppgifterna.

Även AI miljöpåverkan framträder som en viktig fråga. Nästan 70 % pekade på energiförbrukningen och användningen av naturresurser som en betydande utmaning. Andelen är hög jämfört med många

andra branscher och tyder på att miljömässig hållbarhet väger tungt när biblioteksanställda bedömer AI möjligheter och begränsningar.

Betydligt färre uttryckte däremot oro för den egna sysselsättningen. Färre än en tredjedel såg AI påverkan på arbetet som en betydande utmaning. Många räknar med att AI kommer att förändra biblioteksarbetets innehåll, men få uppfattar den som ett direkt hot mot den egna yrkesrollen.

8.2 Teman som återkommer i de öppna svaren

De öppna svaren lyfter också fram frågor som inte fullt ut fångades av de färdiga svarsalternativen. Även om de nämns mer sällan ger de en fördjupad bild av hur biblioteksanställda ser på AI bredare konsekvenser.

Upphovsrätt är ett av de tydligaste temana. Framför allt diskuteras AI-bildgeneratorer och de etiska och juridiska frågor som uppstår när modeller tränas på upphovsrättsligt skyddat material.

Ett annat återkommande tema gäller hur AI påverkar människors egna färdigheter. Flera lyfter fram risken att ett alltför stort beroende av AI kan försvaga skrivförmågan, hämma kreativiteten och minska viljan att tänka självständigt. Andra riktar uppmärksamheten mot de stora teknikföretagens växande inflytande och väcker frågor om hur användardata samlas in, behandlas och används.

Tillförlitligheten i AI-genererad information återkommer också i de öppna svaren. Flera beskriver situationer där AI har hänvisat till böcker eller källor som inte existerar, vilket visar att så kallade hallucinationer redan är en konkret utmaning i biblioteksarbetet.

Ett sista återkommande tema är bibliotekets mänskliga dimension. Några uttrycker en oro för att ökad automatisering kan minska utrymmet för personliga möten och samtal med kunderna. För många ses just dessa möten som en grundläggande del av bibliotekets uppdrag och något som AI inte kan ersätta.

8.3 Kritiska synpunkter på AI

AI har blivit en del av vardagen på många bibliotek, men den har ännu inte etablerat sig som en självklar del av arbetet. Resultaten tyder på att det främst handlar om osäkerhet, inte om motstånd. Många efterfrågar tydligare riktlinjer, praktiska exempel och större säkerhet kring när och hur AI kan användas på ett ansvarsfullt sätt.

Enkäten visar också att ett lyckat ibruktagande kräver mer än individuellt kunnande. Organisationens stöd har stor betydelse. Tydliga anvisningar, tillgång till godkända verktyg, möjligheter att pröva AI i praktiken och erfarenhetsutbyte med kollegor bidrar till att göra användningen tryggare. När riktlinjerna är oklara väljer många att avstå från AI, även om de ser dess möjligheter.

De öppna svaren visar samtidigt att de kritiska perspektiven sällan handlar om teknikmotstånd. I stället bedöms AI utifrån bibliotekens värderingar och samhällsuppdrag. Miljömässig hållbarhet, upphovsrätt, informationssäkerhet och tillförlitligheten i AI-genererad information återkommer som centrala frågor. Särskilt miljöpåverkan lyfts fram oftare än i många andra branscher, vilket tyder på att hållbarhetsfrågor har en stark ställning inom bibliotekssektorn.

Tillförlitligheten i AI-genererad information framstår som den mest konkreta utmaningen i det dagliga arbetet. Eftersom kritisk informationsbedömning är en central del av biblioteksarbetet granskas AI-genererat innehåll med stor försiktighet. Flera beskriver situationer där AI har hänvisat till böcker eller källor som inte existerar eller lämnat felaktiga uppgifter, vilket visar att teknikens begränsningar redan påverkar bibliotekens vardag.

Flera lyfter också blicken mot bibliotekens bredare uppdrag. AI väcker frågor om hur biblioteken kan fortsätta att främja tillförlitlig information, läsning samt informations-, medie- och AI-kunnighet i ett samhälle där generativ AI blir allt vanligare. Samtidigt väcker de stora teknikföretagens inflytande, användningen av data och AI långsiktiga konsekvenser för människors eget lärande och kritiska tänkande frågor som många anser att biblioteken behöver förhålla sig till.

Resultaten visar sammantaget att ett kritiskt förhållningssätt till AI inte står i motsats till ett intresse för tekniken. Tvärtom går nyfikenhet och eftertanke ofta hand i hand. För att AI ska kunna användas på ett sätt som stärker bibliotekens verksamhet behövs därför inte bara teknik och fortbildning, utan också gemensamma riktlinjer, öppna diskussioner och en kontinuerlig reflektion kring hur AI kan användas i linje med bibliotekens värderingar och uppdrag.

9. Fortbildningsbehov och önskemål

9.1 Riktlinjer för AI-användning

Svaren visar att behovet av fortbildning är brett. Utöver praktiska färdigheter i att använda AI-verktyg vill många få bättre kunskap om etiska frågor, dataskydd och den juridiska regleringen. Det finns också ett tydligt behov av vägledning kring när och hur AI lämpar sig i biblioteksarbetet samt hur organisationens riktlinjer och bibliotekens professionella principer bör styra användningen.

Fortbildningsämne	Antal svar (n)	Andel (%)
Praktisk användning av AI-verktyg	350	66,7 %
Etiska och juridiska frågor	335	63,8 %
Kommunala riktlinjer och anvisningar	258	49,1 %
Grunderna i AI	176	33,5 %
AI i kundservice	166	31,6 %
Övrigt	37	7,0 %

De öppna svaren visar att många av utmaningarna kring AI är organisatoriska snarare än tekniska. Nästan hälften av de svarande ville ha tydligare information om organisationens riktlinjer och anvisningar. För många bottnar osäkerheten inte i bristande kunskande, utan i att de inte vet vad som är tillåtet, vad som avtalats i organisationen eller hur AI förväntas användas i det dagliga arbetet.

Det här behovet kräver inte nödvändigtvis mer teknisk fortbildning. I stället betonade de svarande tydlig kommunikation, lättillgängliga anvisningar och enhetliga riktlinjer som ger personalen trygghet att använda AI på ett lämpligt och ansvarsfullt sätt.

9.2 Önskemål som lyfts fram i de öppna svaren

De öppna svaren ger en tydlig bild av vilka önskemål biblioteksanställda har när AI blir en allt naturligare del av arbetet. Det handlar inte främst om fler AI-verktyg, utan om bättre förståelse för hur AI kan användas på ett effektivt, ansvarsfullt och ändamålsenligt sätt. Många efterfrågar också tydligare vägledning kring när AI tillför mervärde, när försiktighet behövs och hur användningen kan förenas med bibliotekens professionella principer.

Ett tema som återkommer ofta är AI miljöpåverkan. Flera upplever att den offentliga diskussionen präglas mer av åsikter än av fakta och efterlyser balanserad, forskningsbaserad information om AI energi- och resursförbrukning och hur den bör förstås i bibliotekens verksamhet.

Det finns också ett tydligt intresse för att förstå hur stora språkmodeller fungerar. Kunskap om varför AI ibland ger felaktiga eller vilseledande svar ses som en viktig förutsättning för att kunna använda verktygen på ett tryggt och kritiskt sätt. För många är den här förståelsen minst lika viktig som att lära sig använda enskilda tjänster.

De öppna svaren betonar dessutom värdet av kollegialt lärande. Praktiska exempel från andra bibliotek, erfarenheter av hur AI används i olika arbetsuppgifter och konkreta arbetssätt upplevs som mer värdefulla än genomgångar av nya funktioner eller tekniska lösningar.

Kundarbetet lyfts också fram som ett viktigt utvecklingsområde. I takt med att AI blir vanligare förväntas biblioteksanställda inte bara använda tekniken själva, utan också kunna stödja kunderna i att förstå dess möjligheter och begränsningar samt bedöma AI-genererad information kritiskt. Därför ses AI-kunnighet, mediekunnighet och kritisk informationsbedömning som centrala områden för framtida fortbildning.

Svaren visar slutligen att fortbildningsbehoven varierar. Vissa efterfrågar grundläggande kunskaper och stöd för att komma i gång, medan andra vill fördjupa sina färdigheter. Gemensamt är ändå önskemålet om fortbildning som utgår från bibliotekens vardag. Praktiska exempel, erfarenhetsutbyte och konkreta tillämpningar värderas högre än allmänna introduktioner till AI.

9.3 De lämpligaste fortbildningsformerna

Bland fortbildningsformerna är korta webinarier det klart populäraste alternativet. Det speglar bibliotekens vardag, där arbetsdagarna präglas av kundservice och det inte alltid är lätt att avsätta tid för längre utbildningar. För kortare utbildningar på nätet är tröskeln lägre, och de kan ofta genomföras som en del av den ordinarie arbetsdagen. Resultaten visar att det inte bara är innehållet som har betydelse, utan också hur fortbildningen ordnas. Den behöver vara lättillgänglig och möjlig att kombinera med det dagliga arbetet.

Fortbildningsform	Antal svar (n)	Andel (%)
Korta webinarier	454	79,0 %
Självstudiematerial	251	43,7 %
Liboppi	204	35,5 %
Morgonkaffe med AI-tema	179	31,1 %
Workshoppar	121	21,0 %
Kamratstöd	108	18,8 %
Seminarier	84	14,6 %
Studiecirklar	49	8,5 %
Övrigt	38	6,6 %

Inlärningsmiljön Liboppi är redan bekant för många, och det nuvarande AI-innehållet ses som en bra utgångspunkt. Samtidigt finns önskemål om ett bredare utbud med fler praktiska exempel, fallstudier och material som visar hur AI kan användas i olika delar av biblioteksarbetet.

De öppna svaren visar också ett tydligt intresse för AI-kaféer och andra informella former av erfarenhetsutbyte. Den här typen av träffar uppskattas eftersom de erbjuder en avslappnad miljö med låg tröskel där kollegor kan dela erfarenheter, diskutera utmaningar och inspireras av hur AI används på andra bibliotek. Många upplever att just konkreta exempel från kollegors vardag är ett av de bästa sätten att bygga upp trygghet och utveckla den egna användningen av AI.

10. Behov av stöd

Svaren visar att stödbehoven varierar inom biblioteksbranschen. En del använder redan AI regelbundet och vill fördjupa sina kunskaper, medan andra ännu inte har tagit de första stegen. Behovet av stöd ser därför olika ut beroende på erfarenhet och utgångsläge.

Ett tydligt resultat är att alla hinder inte kan lösas med fortbildning. För en del handlar den begränsade användningen inte om bristande kunskap, utan om ett medvetet val. Omkring 15–20 procent förhåller sig reserverat till generativ AI av etiska skäl eller på grund av oro för miljöpåverkan, upphovsrätt eller andra värderingar. De här perspektiven bör inte ses som hinder att undanröja, utan som en naturlig del av den professionella diskussionen om AI i bibliotekssektorn.

För de flesta handlar behovet ändå inte om fler AI-verktyg, utan om större säkerhet i hur de ska användas. Genom hela materialet återkommer samma frågor: Vilka AI-verktyg är godkända på arbetsplatsen? Vilken information kan delas med dem? I vilka situationer tillför AI verkligt mervärde, och när krävs särskild försiktighet?

Många framhåller också att lärandet är en fortlöpande process snarare än något som kan avklaras med en enstaka kurs. Fortbildning är viktig, men lika betydelsefulla är tydliga riktlinjer, stöd från arbetsgivaren och möjligheter att lära av kollegor. Att dela erfarenheter, diskutera både möjligheter och utmaningar och ta del av konkreta exempel från biblioteksvardagen upplevs som ett värdefullt stöd.

Sammantaget pekar resultaten i samma riktning. För att AI ska kunna användas på ett tryggt och ändamålsenligt sätt behövs tydliga riktlinjer, praktisk fortbildning och utrymme för gemensamt lärande. Tekniska färdigheter är en viktig del, men lika viktigt är att medarbetarna vet vad som gäller på den egna arbetsplatsen, var de kan få stöd och hur de kan dra nytta av varandras erfarenheter.

11. Övriga synpunkter, önskemål och oro

Enkätens sista öppna fråga gav deltagarna möjlighet att uttrycka sina tankar med egna ord. Just de här svaren ger en särskilt levande bild av bibliotekens vardag. De visar inte bara hur AI uppfattas, utan också vilka situationer personalen möter i arbetet, vad som skapar osäkerhet och vilka förhoppningar som finns inför framtiden. Svaren varierar, men flera återkommande teman framträder.

Ett av de tydligaste handlar om hur AI brister redan märks i kundservicen. Biblioteken får frågor om böcker som inte existerar eftersom AI har hittat på titlar eller författare. Studerande lämnar in arbeten med källhänvisningar som inte går att verifiera eftersom källorna aldrig har funnits. Enligt många hör sådana situationer inte längre till undantagen, utan har blivit en del av bibliotekens vardag. Samtidigt understryker de bibliotekens grunduppdrag. Att hjälpa människor att hitta tillförlitlig information, bedöma källor och identifiera trovärdiga informationskällor är fortfarande kärnan i arbetet. Till det kommer i dag också behovet av att hjälpa kunderna att avgöra när AI-genererad information bör granskas kritiskt.

Ett annat återkommande tema är bibliotekens yrkeskunnande. Många betonar att AI kan vara ett värdefullt stöd, men att den inte kan ersätta bibliotekspersonalens kompetens. Kännedom om litteratur, expertis inom informationssökning, förståelse för kundernas behov och förmågan att möta människor ses som sådant som fortfarande kräver mänsklig erfarenhet och professionellt omdöme. Flera uttrycker också en oro för att den offentliga diskussionen om AI ibland ger en alltför förenklad bild av biblioteksarbetet och underskattar dess komplexitet. Som en deltagare sammanfattade det: biblioteksarbete är framför allt människoarbete.

Många kommentarer handlar också om hur AI bör införas i organisationerna. Att enbart erbjuda nya verktyg räcker inte. Det behövs gemensamma riktlinjer, tid att utveckla nya arbetssätt och möjlighet att diskutera när AI är till nytta och var dess begränsningar går. Samtidigt framgår det att synen på AI varierar. En del är nyfikna och vill gärna pröva nya lösningar, andra är betydligt mer försiktiga. De flesta befinner sig ändå någonstans däremellan. De vill följa utvecklingen, prova nya verktyg när de tillför ett verkligt mervärde och stegvis skapa sig en egen uppfattning utifrån erfarenhet.

Flera lyfter också fram bibliotekens roll i ett samhälle där AI blir allt vanligare. Många anser att bibliotekens viktigaste uppgift inte är att vara först med varje ny teknik, utan att hjälpa människor att förstå hur AI fungerar, när resultaten går att lita på och när de behöver granskas kritiskt. Det ses som en naturlig fortsättning på bibliotekens långvariga arbete med informationskunnighet, mediekunnighet och digital kompetens.

Några sätter dessutom AI i ett bredare sammanhang. De påminner om att biblioteken har begränsade resurser och många viktiga uppdrag. AI är ett utvecklingsområde bland flera och bör inte tränga undan läsfrämjande arbete, digital delaktighet eller andra centrala biblioteksuppgifter. Samtidigt efterlyser flera europeiska och öppnare alternativ till dagens dominerande AI-tjänster, lösningar som bättre stämmer överens med bibliotekens värderingar och den offentliga sektorns krav på transparens, integritet och ansvarsfull datahantering.

När de öppna svaren läses som en helhet framträder tre övergripande sätt att förhålla sig till AI. För en del har AI redan blivit ett naturligt arbetsredskap som sparar tid och underlättar bland annat skrivande, översättning, planering och administration. Verktynen ses som ett stöd i arbetet, förutsatt att de används ansvarsfullt och att det slutliga ansvaret alltid ligger hos människan.

Ett annat perspektiv är betydligt mer kritiskt. Här står miljöpåverkan, upphovsrätt, dataskydd, informationens tillförlitlighet och de stora teknikföretagens växande inflytande i fokus. Några ifrågasätter också om generativ AI är förenlig med bibliotekens grunduppdrag att erbjuda tillförlitlig information och främja kritiskt tänkande.

De flesta kommentarer placerar sig ändå mellan dessa båda perspektiv. AI avvisas inte, men möts inte heller okritiskt. I stället förespråkas ett stegvis införande där nya verktyg provas när de tillför ett verkligt värde och där erfarenheterna får styra utvecklingen. Många framhåller att biblioteken inte behöver ta i bruk varje ny teknik omedelbart, men att osäkerhet inte heller bör stå i vägen för väl genomtänkta försök.

Helhetsbilden är därför inte en yrkeskår uppdelad i två läger. Snarare framträder en grupp biblioteksprofessionella som noggrant överväger hur ny teknik kan integreras i verksamheten utan att ge avkall på bibliotekens grundläggande värderingar. I slutändan handlar diskussionen mindre om AI i sig än om det som alltid har varit bibliotekens kärnuppdrag: tillförlitlig information, bildning, jämlikhet och mänskliga möten.

12. Slutsatser

Enkäten visar att AI redan har blivit en del av bibliotekens vardag, men att användningen fortfarande är ojämnt fördelad. En del använder AI regelbundet i sitt arbete, medan andra ännu inte har tagit den i bruk. Grundläggande kunskaper är relativt vanliga, men en säker och rutinmässig användning är fortfarande mindre utbredd, och det finns ännu inget gemensamt arbetssätt inom branschen.

Inställningen till AI är överlag öppen och nyfiken, men samtidigt försiktig och realistisk. AI ses som ett användbart stöd i arbetet, men inte som något man kan förlita sig på utan eftertanke. Många efterfrågar framför allt större tydlighet i vardagen i form av fortbildning, gemensamma riktlinjer och diskussion om när AI är till nytta och var dess begränsningar går. Osäkerheten handlar inte alltid om den egna kompetensen, utan ofta om att det är oklart vad som är tillåtet.

Användningen påverkas också i hög grad av de praktiska förutsättningarna på arbetsplatsen. I många kommuner är Microsoft Copilot det naturliga valet eftersom verktyget ingår i Microsoft 365-miljön, medan ChatGPT oftare används på eget initiativ utanför arbetet. Därmed styrs användningen många gånger mer av tillgången till verktyg och organisationens riktlinjer än av verksamhetens faktiska behov.

Frågan om vad som är tillåtet återkommer genom hela materialet. Drygt hälften upplever att de har tillstånd att använda AI i arbetet, medan många är osäkra eller tror att användningen inte är tillåten. I praktiken innebär det att intresse finns, men att osäkerheten gör att många avstår från att pröva AI. För flera verkar just otydliga riktlinjer vara ett större hinder än direkta förbud.

Bibliotekens värderingar avspeglas tydligt i svaren. Miljöpåverkan nämns ovanligt ofta och följs av frågor om informationens tillförlitlighet, dataskydd och etik. Problemen med tillförlitligheten märks också i det praktiska arbetet när AI producerar övertygande men felaktig eller påhittad information. Det blir särskilt tydligt i kundservicen och i handledningen i informationssökning. I takt med att allt fler kunder använder AI blir AI-kunnighet en naturlig del av bibliotekens uppdrag, oavsett hur mycket personalen själv använder tekniken. För dem som arbetar med digital handledning innebär det också ett växande behov av att kunna förklara hur AI fungerar och vilka begränsningar den har.

Bland de svenskspråkiga deltagarna framträder dessutom ett särskilt perspektiv. AI-baserade översättningsverktyg har blivit en viktig del av arbetet i tvåspråkiga miljöer och används framför allt som ett praktiskt arbetsredskap. Samtidigt uttrycker flera en oro för att ett alltför stort beroende av maskinöversättning på sikt kan påverka de egna språkkunskaperna. Förtroendet påverkas också av att kvaliteten varierar mellan olika språk.

Behovet av fortbildning är både stort och mångsidigt. Många efterfrågar både grundläggande kunskaper och fördjupning inom etik, lagstiftning och praktisk användning. Det räcker inte att lära sig använda verktygen – lika viktigt är att förstå när AI tillför ett verkligt mervärde och när andra arbetssätt fortfarande är att föredra. Samtidigt lyfts kollegialt lärande fram som en viktig resurs. Många vill se konkreta exempel på hur AI används i andra bibliotek och lära av kollegors erfarenheter.

Resultaten visar också att det inte finns någon enkel uppdelning mellan förespråkare och motståndare. En del använder AI aktivt och utvecklar nya arbetssätt, andra är mer tveksamma eller väljer av etiska, miljömässiga eller upphovsrättsliga skäl att inte använda generativ AI. Ofta rymms de olika perspektiven inom samma arbetsgemenskap.

Där AI används handlar det framför allt om idéarbete, kommunikation, textbearbetning, översättning och olika administrativa uppgifter. I planeringen av evenemang används AI som stöd för idéutveckling och materialproduktion, och i arbetet med boktips fungerar den som en inspirationskälla. Samtidigt betonas att bibliotekspersonalens yrkeskunnande, läserfarenhet och mötet med kunden fortfarande utgör grunden för verksamheten.

Ett av de tydligaste resultaten är att ett tillstånd att använda AI inte automatiskt leder till att den används. Även om många upplever att användningen är tillåten är det fortfarande relativt få som använder AI regelbundet. Hindren är därför inte enbart tekniska eller organisatoriska, utan handlar också om vardagens arbetssätt. För att AI ska bli en naturlig del av arbetet behövs tid att pröva verktygen, konkreta exempel och trygghet i att de används på ett säkert och ändamålsenligt sätt.

Sammantaget beskriver resultaten en verksamhet i förändring. AI är inte längre något nytt, men har ännu inte blivit en självklar del av biblioteksarbetet. Användningen ökar, men kunskaper, arbetssätt och förtroende varierar fortfarande mellan både organisationer och individer. Det handlar därför inte bara om att ta i bruk ett nytt verktyg, utan om att anpassa bibliotekens arbete till en informationsmiljö som förändras.

Den avgörande frågan är därför inte om AI hör hemma på biblioteken, utan hur den kan användas på ett sätt som stöder bibliotekens grunduppgift. Resultaten visar att det viktigaste är att personalen får tydliga riktlinjer, praktiskt stöd och tid att utveckla sin kompetens. Då kan AI bli en naturlig del av bibliotekens vardag i stället för något som upplevs som osäkert eller tillfälligt.

13. Metodologiska överväganden

Enkätens upplägg

Enkäten bestod av både flervalsfrågor och öppna frågor. Flervalsfrågorna gav ett kvantitativt underlag, medan de öppna svaren bidrog med fördjupning och sammanhang. Rapportens slutsatser bygger på en samlad analys av båda materialen.

Respondenterna

Totalt besvarades enkäten av 575 biblioteksanställda. Svar inkom från samtliga AKE-områden, och den regionala fördelningen motsvarar i stort bibliotekspersonalens fördelning i Finland. Materialet ger därför en bred och välbalanserad bild av biblioteksfältet.

Analys av de öppna svaren

De öppna svaren analyserades genom tematisk analys. Fokus låg på återkommande teman och mönster som belyser de svarandes erfarenheter, uppfattningar och behov. Enskilda kommentarer och mindre vanliga synpunkter redovisas inte separat, men har beaktats i den samlade tolkningen.

Tolkning av resultaten

Resultaten bör tolkas med hänsyn till enkätens karaktär. Flera frågor bygger på självskattning och speglar därför de svarandes egna upplevelser snarare än objektiva mått. De öppna frågorna besvaras dessutom oftare av personer som har ett särskilt intresse för ämnet eller vill utveckla sina resonemang. Detta påverkar inte resultatens värde, men är viktigt att ha i åtanke vid tolkningen.

AI som stöd i rapportarbetet

Claude från Anthropic och ChatGPT från OpenAI användes som stöd under arbetet med rapporten. Verktynen användes bland annat för att strukturera materialet, identifiera återkommande teman samt bistå med översättning och språkgranskning. De användes också för att underlätta hanteringen av den omfattande datamängden. Samtliga analyser, tolkningar, slutsatser och den slutliga utformningen av rapporten är författarens ansvar.